

Абдыкулова Роза Аманбаевнанын 07.00.02. – Ата Мекен тарыхы жана 07.00.03. – жалпы тарых адистиги боюнча тарых илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн сунушталган “Осмон мамлекети менен Орто Азиянын дипломатиялык байланыштары (XIX кылымдын экинчи жарымы-XX кылымдын башы)” деген темадагы кандидаттык диссертациясынын кол жазмасына расмий оппонент, тарых илимдеринин доктору, профессор **Абдалиева Гүлзада Кошоевнанын**

ПИКИРИ

1. Диссертациялык иштин актуалдуулугу

Бүгүнкү Түркия мамлекети менен Кыргызстанды да кучагына алган Орто Азия көз карандысыз мамлекеттеринин ортосунда саясий, экономикалык жана маданий багыттарда өз ара дипломатиялык мамилелер уланып келет. Мындай байланыштардын башаты эски доорлорго чейин барат. Орто Азия хандыктары менен Осмон мамлекетинин байланыштары XVI кылымда башталып, XIX кылымга келгенде тыгыз байланыш болгонун тарыхый булактар (архив булактары) тастыктайт. Натыйжада Осмон өлкөсүнүн Орто Азия менен байланышын жаңыча түшүнүп, азыркы талаптарга жараша изилдөө актуалдуулугу туулат.

2. Диссертациялык ишке коюлган талаптардын чегиндеги илимий жыйынтыктар Диссертацияда Осмон мамлекети менен Орто Азиянын дипломатиялык байланыштары тууралуу маалыматтарга архив булактары тартылып, алардагы байланыштын мазмундарына талдоо жүргүзүлүп, тарыхый баа берилген.

1-жыйынтык. XIX-XX к. башындагы Осмон мамлекетинде да, Орто Азия мамлекеттеринде да саясий кырдаал өтө оор абалда болгон. Осмон мамлекети көптөгөн аймактарын жоготкон. Орто Азия хандыктары Россия империясына каратылган (I, III бап).

2-жыйынтык. Осмон мамлекети Орто Азия мамлекеттерине таянычы катары карап келсе, Орто Азия мамлекеттери Осмон мамлекетин колдоочусу жана ислам дүйнөсүнүн мураскору катары санап келген. Муну менен бирге хандыктар Осмон мамлекетин саясий жактан өзүнөн алда канча жогору койгон (III, IV).

3-жыйынтык. Орто Азия менен Осмон мамлекетинин ортосундагы саясий байланыштарда экөөнүн арасында тышкы маселе жараткан мамлекет катары Россия империясы каралган. Россия империясы Кара-Дениз, Босфорго ээлик кылуу маселесинен улам султандык бийлик менен бир нече жолу согушкан. Орто Азия аймагын Россия империясы басып алгандан кийин да жергиликтүү элдер хандыктарды кайрадан калыбына келтирүүгө аракет кылышкан жана бул максатта Осмон султаны менен саясий байланыштарын улантышкан (III бап).

4-жыйынтык. Орто Азия хандыктары менен Осмон мамлекетинин дипломатиялык байланышы тууралуу Осмон империясынын мамлекеттик архивиндеги материалдардан маалыматтар алынган (II бап).

5-жыйынтык. Осмон мамлекети менен Орто Азия маданий байланышында султандык бийлик тарабынан диний китептер жиберилип турулган. Мындан сурткары XX кылымдын башында чакан брошюралар, гезиттер Орто Азияга да Осмон мамлекетине да барып турган. Орто Азия элдери өз доорунун маалымат алуу түйүнүн түзгөн- гезиттерден саясий маалыматтарды алып турушкан (IV бап).

6-жыйынтык. XIX-XX кылымдын башында Орто Азияда, анын ичинде кыргыздардын тарыхына байланышкан жаңы маалыматтар архив булактарынан алынып, анализденген. Анда XX кылымдын башындагы кыргыздардын саясий, экономикалык жана маданий тарыхына байланышкан маалыматтар аталган доорду изилдегендерге булак болуп бере алат (II, IV бап).

7-жыйынтык. Революцияга чейинки тарыхнаамада Осмон мамлекети менен Орто Азия ортосундагы мамилелер М.А. Терентьевдин, В. П. Сальковдун эмгектеринде сүрөттөлүп, авторлор 1898-жылдагы Анжиян көтөрүлүшү, хандыктар мезгилиндеги дипломатиялык байланыштар туурасында учкай гана маалымат берип өтүшкөн. Осмон-Орто Азия ортосундагы дипломатиялык байланыштарды кеңири сүрөттөгөн эмгектер жарык көргөн эмес. Буга карабастан революцияга чейинки доордогу эмгектерди булакнаамалык (архив булактары), тарыхнаамалык таризде карап, анализдей алган (I бап).

3. Диссертациялык изилдөөдө чыгарылган корутундулар менен илимий жоболордун негиздүүлүгү жана ишенимдүүлүгү

Илимий иште негиздүү илимий жыйынтыктар, жоболор, корутундулар чыгарылган. Осмон империясы менен Орто Азиянын XIX кылымдагы байланыштары далилдүү архивдик документтер, илимий эмгектер менен айкалыштырылган.

4. Диссертациялык иштин илимий жыйынтыктарынын ички биримдиги

Диссертациянын структурасы ырааттуу түзүлүү менен бирге киришүүдөн, 4 баптан турат. Ар бир баптын жыйынтыгы берилген. Корутундудан, колдонулган булактар менен адабияттардын тизмеси жана тиркемелерди да камтыйт.

5. Диссертациялык иштин негизги жоболорун, натыйжаларын жана корутундуларын жарыялоонун жетиштүү толуктугун ырастоо

Диссертациянын негизги жоболору эл аралык жана республикалык журналдарда жарыяланган 30 дан ашуун илимий макалада чагылдырылган. Бир монография да басылып

чыккан. Жарыяланган эмгектер КР УАКтын илимий даража ыйгаруу жөнүндө талаптарына толук жооп берет.

6. Авторефераттын диссертациялык иштин мазмунуна дал келиши

Автореферат диссертациянын негизги мазмунун толугу менен кыскача форматта камтыйт. Анын басылмасы КР УАК тын талаптарына ылайык орус жана кыргыз тилдеринде даярдалып, анда кыргыз, орус, жана англис тилинде резюме да берилген.

7. Диссертациялык иштин мазмуну жана жасалгаланышы боюнча кемчиликтери Жогорку илимий теориялык деңгээлде бай материалдардын негизинде даярдалган иште айрым мүчүлүштүктөр кездешет.

1. Хронологиялык алкакты тактоо керек;
2. Иштин максатын кыскартуу керек;
3. Изилдөөнүн хронологиясында системалуулукту эске алуу керек.

8. КР УАКтын диссертацияларга коюлган талаптарга жооп бериши

Абдыкулова Роза Аманбаевнанын “Осмон мамлекети менен Орто Азиянын дипломатиялык байланыштары (XIX кылымдын экинчи жарымы - XX кылымдын башы)” деген темадагы 07.00.02 – Ата Мекен тарыхы жана 07.00.03 – жалпы тарых адистиги боюнча тарых илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изиденип алууга сунушталган КР УАКтын окумуштуулук даражаларды ыйгаруу тартиби жөнүндө жобосунун талаптарына жооп берет. Андыктан, Абдыкулова Роза Аманбаевна 07.00.02. – Ата Мекен тарыхы жана 07.00.03. – жалпы тарых адистиги боюнча тарых илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын ыйгарууга татыктуу.

Расмий оппонент

тарых илимдеринин доктору, доцент

 Г. К. Абдалиева

КЫРГЫЗ МАМЛЕКЕТТИК УНИВЕРСИТЕТИ
ИМЕНИ И. АРАБАЕВА
ТАСТЫКТАЙМЫН
2019

